

ÖĞRETMENLER İÇİN ÇOCUK İSTİSMARINI DEĞERLENDİRME VE YÖNETME REHBERİ

Hazırlayanlar
Haşim Asil
Sevgi Özmen
Esra Demirci
Çağlar Özdemir

İçindekiler

REHBERİN TANIMI.....	01
GİRİŞ.....	02
ÇOCUĞUN TANIMI VE GELİŞİMSEL ÖZELLİKLERİ.....	03
Çocuğun Gelişimsel Özellikleri.....	03
Bebeklik Dönemi.....	04
İlk Çocukluk Dönemi.....	04
Okul Öncesi Dönem.....	04
İlkokul Dönemi.....	04
Ergenlik Dönemi.....	04
ÇOCUK İSTİSMARI NEDİR?.....	05
Risk Faktörleri.....	06
Çocukla İlişkili Faktörler.....	07
Anne-Baba ya da Bakım Veren ile İlişkili Faktörler.....	08
İlişkisel-Sosyal Faktörler.....	09
Çevresel-Toplumsal Faktörler.....	10
Sınıflandırma ve Bulgular.....	11
İhmal.....	13

Fiziksel İstismar.....	17
Cinsel İstismar.....	20
Duygusal İstismar.....	25
ÇOCUK İSTİSMARININ SONUÇLARI.....	28
Fiziksel Sonuçlar.....	29
Ruhsal Sonuçlar.....	30
Sosyal-Toplumsal Sonuçlar.....	31
ÇOCUK İSTİSMARINI ÖNLEMEDE OKULUN VE ÖĞRETMENLERİN ROLÜ..	32
HUKUKİ BOYUT.....	37
Çocuk Hakları Sözleşmesi.....	38
TCK.....	39
Çocuk Koruma Kanunu.....	41
Sosyal Hizmetler Kanunu.....	42
Medeni Kanun.....	42
BİLDİRİM YÜKÜMLÜĞÜ.....	43
KURUMLARARASI İŞ BİRLİĞİ.....	47
KAYNAKLAR.....	48

REHBERİN TANIMI

Çocuk istismarı, fiziksel belirtiler yanında bir takım ruhsal bulgular ve davranış değişiklikleri ile sonuçlanabilen önemli bir halk sağlığı sorunu olup, okul çağı çocukları ile yoğun bir etkileşim halinde olan öğretmenlerin çocuk istismarının tanınmasında ve önlenmesinde önemli rolleri bulunmaktadır.

Ülkemizde gerek mezuniyet öncesi dönemde gerekse meslek içi eğitim döngüsünde çocuk istismarına yönelik standart bir müfredat bulunmadığı gibi, bir öğretmenin istismarı öğrenmesini takiben süreci nasıl yöneteceği ile ilgili bir uygulama birliği de bulunmamaktadır. Bu aşamada, çocuk istismarı ile ilgili genel bilgiler yanında, çocuk istismarı şüphesi taşıyan öğretmenlerin karşılaşılabileceği sorunları ve çözüm yollarını gösteren, uygulama standardı sağlayan bir rehber ihtiyacı bulunduğu açıktır.

Bu rehberin, çocuk istismarının tespiti ve istismar ile mücadele adına tüm okullarda uygulanabilir etkin bir araç olarak yer bulması beklenmekte, güçlü bir aktarım potansiyeli taşıdığı değerlendirilmektedir. Bu kapsamda bu rehber ile öğretmenlerin; mağdur çocukta istismar belirti ve bulgularını fark edebilmek için çocuk istismarına yol açan etkenler kadar, istismarın sonuç ve yansımaları hakkında bilgi sahibi olmaları ve böylelikle;

- (a) Önleme çalışmalarını,
- (b) Okul ortamında istismarı önleme ve mağdur çocuğu fark edebilme/belirleme becerilerini,
- (c) Mağdur çocuğa doğru ve uygun yaklaşım sergileme yeterliliklerini,
- (d) Adli bildirimde bulunma sorumluluklarını yerine getirebilme kapasitelerini,
- (e) Okul rehberlik servisi ile işbirliği sürecinin getirdiği mesleki yeterlikleri güçlendirmeleri beklenmektedir.

Çocuk istismarı; proje kapsamında hazırlanan “Çocuk İstismarına Kapsamlı Bir Bakış” başlıklı kitap bölümünde de vurgulandığı üzere, gözle görülebilen ya da ilk bakışta fark edilemeyen fiziksel belirtiler yanında bir takım ruhsal bulgular ve davranış değişiklikleri ile sonuçlanabilen önemli bir halk sağlığı sorunudur. Bu kapsamda çocuk istismarı ile karşılaşma potansiyelleri itibarı ile sağlık çalışanları, sosyal hizmet görevlileri (sosyal hizmet uzmanı, sosyal çalışmacı, psikolog), kreş çalışanları, çocuklarla ilgili işleri takip eden kolluk görevlileri, vb. meslek mensupları yanında öğretmenlerin de çocuk istismarı bulgularına yönelik bilgi ve farkındalık düzeylerinin artması çok değerlidir. Zira okul, çocuk istismarının tespit edilmesinde en önemli alandan biri olarak dikkat çekmektedir. Dolayısıyla öğretmenlerin istismar ve ihmale maruz kalan çocukları tespit etme konusunda rol almaları, çocuklara yönelik koruyucu tedbirlerin alınması açısından kritik öneme sahip bulunmaktadır.

İstimara ve ihmale maruz kalan çocukların belirlenmesi amacıyla öğretmenlerin bilgi düzeylerinin arttırılması ile sadece istismarın tespiti değil, diğer alan profesyonelleri ile işbirliği içinde önleyici ve koruyucu tedbirlerin alınması da mümkün olabilecektir. Bu kapsamda hizmet içi eğitim, tarama amacı ile standardize edilmiş bir gerecin varlığı ve bildirim sisteminin oluşturulması gerekliliği kaçınılmazdır.

ÇOCUĞUN TANIMI VE GELİŞİMSEL ÖZELLİKLERİ

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 20 Kasım 1989 yılında kabul edilen “Çocuk Hakları Sözleşmesi” ne göre daha erken yaşta reşit olma durumu hariç 18 yaş altı her birey çocuk sayılmaktadır. Tüm çocuklar ırk, renk, cinsiyet, din ve milliyet ayırımı gözetilmeksizin, istisnasız olarak:

- Özgürce ve saygın biçimde, sağlıklı ve normal olarak gelişebilmek için her türlü korunma, olanak ve kolaylığa,
- Bir isim ve vatandaşlık hakkına,
- Yeterli beslenme, barınma, zamanlarını değerlendirme ve tıbbi bakımı içeren sosyal güvenlik hakkına,
- Özürlü iseler, özel tedavi, eğitim ve bakım hakkına,
- Olabildiğince ana babalarının bakımı ve sorumluluğunda, sevecen ve güvenli bir ortamda, sevgi ve anlayış ile yetişme hakkına,
- Ücretsiz eğitim, eğlenme ve bireysel becerilerini geliştirmek için fırsat eşitliğine,
- Felaket zamanlarında kısa sürede korunma ve kurtarılma hakkına,
- Her türlü ihmal, zulüm ve kötüye kullanılmaktan korunma hakkına,
- Her türlü ırk, din ve diğer ayırımlardan korunma, barış ve evrensel kardeşlik ruhu içinde yetişme hakkına sahip olmalıdır.

Çocuğun Gelişimsel Özellikleri:

Gelişim kavramı, insanın biyolojik, bilişsel, duygusal ve psikososyal olarak yaşamın her döneminde farklı özelliklere sahip olduğunu kabul etmekte; bu bağlamda çocuk gelişimine yönelik farklı sınıflandırmalar ve kuramsal yaklaşımlar sunmaktadır. Her bir kuramsal yaklaşım, gelişimsel dinamiklerle ilgili farklı açıklamalara sahip olsa da çocuk gelişimi yaklaşımlarının çeşitli ortak özellikleri bulunmaktadır. Gelişim; evrensel bir kavram olup, farklı koşullarda, farklı durumlara bağlı olarak değişimler göstermekle birlikte, aşamalar şeklinde ve ilerleme odaklıdır. Herhangi bir gelişim döneminde kazanılması beklenen yetkinlikler kazanılamadığında, gelecekteki gelişim aşamalarında sorun görülme olasılığı yüksektir. Çocukların gelişimsel ihtiyaçlarına yönelik en yaygın kullanılan sınıflandırma; biyolojik/fiziksel ihtiyaçlar, bilişsel ihtiyaçlar, sosyal ihtiyaçlar ve duygusal ihtiyaçlardan oluşmaktadır. Yeterli ve sağlıklı gıdaya ulaşabilme, hijyenik yaşam alanına sahip olma, sağlık hizmetlerine ulaşabilme ve sağlıklı cinsel gelişime sahip olma temel biyolojik ihtiyaçlar arasındadır. Düşünme, neden sonuç ilişkisi kurabilme, öğrenme, hatırlama ve karar verme gibi zihinsel süreçlerin geliştirilmesi ihtiyacı, bilişsel ihtiyaçları tanımlamakta, ahlaki değerlendirme yapabilme gereksinimi de bilişsel ihtiyaç olarak değerlendirilmektedir. Sosyal ihtiyaçlar ise, temel olarak yalnız olmamayı ve farklı insan topluluklarıyla etkileşim içinde yaşama

gereksinimini ifade eder. Sevmek ve sevgi görmek, saygıya layık görülmek, değer verilmek, güven duymak ve duyulmak temel duygusal ihtiyaçlar olarak nitelendirilmektedir. Bu gelişimsel ihtiyaçların ilgili dönemlerde yeteri kadar karşılanmaması yetişkinlikte önemli sorunlara yol açma potansiyeli taşımaktadır.

Çocuklardaki gelişim dönemlerine ait temel özellikler şu şekildedir;

Bebeklik Dönemi (0-1 Yaş): Temel güven duygusu, bebeğin duygusal ve fiziksel gereksinimlerinin düzenli aralıklarla uygun karşılanması sonucu şekillenir.

İlk Çocukluk Dönemi (1-3 yaş): Bu dönemde çocuk meraklı, araştırmacıdır. Bağımsız olma çabası içindeki çocuk aynı zamanda inatçıdır. Özerklik duygusu bu dönemde kazanılır. Ebeveynler çocuklarına yetenekleri çerçevesinde davranışlarını yönetme fırsatı verdiğinde otonomi; aksine baskı, ceza ve tehdit yolu ile çocuğu itaate zorladıklarında ise utanç duygusu gelişir ve yerleşir.

Okul Öncesi Dönem (3-6 yaş): Cinsel kimlik duygusu gelişmektedir. Gerçeği ayırt etme yetenekleri ile zaman ve mekân algıları henüz gelişmemiştir. Bu dönemdeki çocukların en önemli uğraşı oyundur. Bu dönemde, çocukların ilgi ve meraklarını ödüllendirici yaklaşım girişkenlik kazandırırken; kısıtlayıcı, eleştirici ve denetleyici yaklaşım ise engellenme ve suçluluk duygularına yol açar.

İlkokul Dönemi (6-11 yaş): Yeni şeyler öğrenmek, üretmek ve başarılı olmak isterler. Sosyal becerilerinin gelişmesi ile birlikte, öğretmen ve arkadaşların kişilik gelişimi üzerindeki etkisi artar. Çocukların çabaları desteklenirse çalışkanlık/üretkenlik gelişir; ancak yaptıkları beğenilmez ve eleştirilirse aşağılık ve yetersizlik duyguları gelişebilir.

Ergenlik dönemi (12-18 yaş): Bu dönemin temel özelliği kimlik karmaşası olarak karşımıza çıkmaktadır. Romantik ilişkilerin başladığı, ani duygusal değişimlerin ve kararsızlığın görüldüğü bu dönemde ergen, bedensel özellikleri ve fiziksel görünümü ile aşırı derecede ilgilidir. Bu dönemin temel gereksinimi yetişkinlerle ilişkileri düzenlemektir.

ÇOCUK İSTİSMARI NEDİR?

Çocuk istismarı, Dünya Sağlık Örgütü tarafından “bir sorumluluk, güven ya da güç ilişkisi bağlamında, çocuğun sağlığı, yaşamı, gelişmesi ya da onuru açısından fiilen zararlı veya potansiyel olarak zararlı sonuçlar verebilecek her türlü fiziksel ve/veya duygusal kötü muamele, cinsel istismar, ihmal ya da ihmalkâr davranış veya ticari amaçlı, ya da diğer her türlü sömürü” olarak tanımlamaktadır.

Çocuk istismarı, çocuğun hayatına, sağlığına, gelişimine, güven, sorumluluk ve becerilerle ilgili genel değerlerine zarar vermekte, özellikle çocuklukta maruz kalınan şiddet, istismar ve ihmal, derin izler bırakmakta, akıl ve ruh sağlığını olumsuz etkilemektedir.

Çocuk istismarı, pek çok faktörle yakinen ilişkili bir kavram olup, belirti ve bulguların risk faktörleri ile bir bütün olarak değerlendirilmesi önerilmektedir. Çocuk istismarının oluşumunda aile, çocuk, çevre ve toplum ile ilişkili risk faktörlerinin etkili olduğu bilinmektedir.

ÇOCUKLA İLİŞKİLİ FAKTÖRLER

- İstenmeyen çocuklar ya da istenmeyen cinsiyette çocuklar
- Doğumsal anomaliler, mizaç vb. nedenlerle ailenin beklentilerini karşılayamayan çocuklar
- Zihinsel gerilik, erken doğum, kronik hastalık gibi nedenlerle sürekli bakım gerektiren çocuklar
- Engelli çocuklar
- Hiperaktivitesi, tehlikeli davranış sorunları olan çocuklar
- Üvey çocuklar
- Başarısız okul hayatı olan çocuklar
- Anti sosyal arkadaş grubuna sahip olan çocuklar

ANNE-BABA YA DA BAKIM VEREN İLE İLİŞKİLİ FAKTÖRLER

- Genç ebeveyn, yalnız yaşayan ebeveyn olmak
- Ebeveynlik konusunda beceri sahibi olmamak
- Eğitim eksikliği (Çocuk gelişimi hakkında bilgisizlik, bilinçsizlik)
- Alkol ve/veya uyuşturucu kullanıyor olmak
- Çocukken istismara uğramış olmak
- Fiziksel veya psikiyatrik bir hastalık sahibi olmak
- Dürtü ve öfke kontrolünün yetersiz olmak
- Toplumsal iletişim becerilerinin yetersizliği
- Üvey ebeveyn olmak
- Çok eşli olmak
- Parçalanmış aile

İLİŞKİSEL-SOSYAL FAKTÖRLER

- Ebeveyn ve çocuk bağının kopuk olması
- Çok çocuklu, katı disiplin uygulayan aileler
- Ekonomik sıkıntı, işsizlik, aile içi şiddet varlığı
- Sosyal destek sistemlerinin yetersizliği
- Aile bireyleri arasındaki bağın zayıf olması, sözel ve psikolojik çatışmaların sık yaşanması

ÇEVRESEL-TOPLUMSAL FAKTÖRLER

- Uygun beslenme, barınma ve bakım olanaklarının yetersizliği
- İşsizlik oranlarının yüksek, geçim sıkıntısının yaygın olması
- Uyuşturucu ticaretinin varlığı
- Çocuğun savunuculuğunu yapacak kurum ve yapıların yetersizliği
- Çocuk işçiliği konusunda denetleme ve rehabilitasyonun yetersizliği
- Çocuğu koruyan yasaların yetersizliği
- Çocuğa verilen değerin düşük olması
- Cinsel ayrımcılık ve toplumsal eşitsizlik
- Şiddetin kabul edilir olması, hoş görüyle karşılanması, organize şiddetin varlığı
- Pedofili
- Kontrolsüz internet kullanımı
- Kültürel normlar
- Ekonomik zorluklar (yoksulluğun yarattığı stres, kötü koşullarda yaşayan nüfus sayısında artış, kalabalık konutlarda yaşam vb.)

SINIFLANDIRMA VE BULGULAR

Çocuk istismarı sınıflandırma ve bulguları, istismar tiplerine göre ilgili alt başlıklar altında geniş bir şekilde açıklanmış olmakla birlikte; bir çocuğun istismara maruz kaldığını gösterebilecek akademik, duygusal veya psikolojik durumları içeren birtakım ipuçları ve bulgular bulunmaktadır.

Çocuk istismarı temel olarak 4 ana başlık altında (Şekil 1) sınıflandırılmaktadır;

- İhmal
- Fiziksel istismar
- Cinsel istismar
- Duygusal (psikolojik) istismar

Şekil 1. Çocuk İstismarının Sınıflandırılması

“Çocuk ihmali”, başta anne ve baba olmak üzere, çocuğa bakmakla yükümlü kişilerin, çocuğun beslenme, giyinme, barınma, eğitim, sevgi ve sağlık gibi temel gereksinimlerini ihmal etmeleri sonucu, çocuğun bedensel, duygusal, ahlaksal ya da sosyal gelişiminin engellenmesi olarak tanımlanmaktadır. Kavramsal olarak ihmali tanımlamak ve ölçmek oldukça güç olmakla birlikte, proje kapsamında hazırlanan “Çocuk İstismarına Kapsamlı Bir Bakış” başlıklı kitap bölümünde de yer verildiği üzere;

Duygusal ihmali; Çocuğa sevgi ve ilgi gösterilmemesi, özellikle ergenlik yıllarında destek ve denetimden yoksun bırakılması,

Cinsel ihmali; İki yaşından büyük bir çocuğa cinsel kimlik gelişimini bozabilecek, ileride davranış bozukluklarına neden olabilecek şekilde yaş ve cinsiyetine uygun davranılmaması, giydirilmemesi, oyuncak alınmaması,

Eğitim ihmali; Zorunlu okul çağında çocuğu okula göndermemek, özel eğitim ihtiyaçlarına ilgisiz kalmak, kronik devamsızlık davranışına izin vermek, okula giden çocukların dersleri, okuldaki sorunları ya da başarısızlıkları ile ilgilenmemek;

Fiziksel ihmali; Çocuğun beslenme, barınma, sağlık, giyinme gibi temel ihtiyaçlarını karşılamada yoksunluk veya yetersizlik,

Sağlık ihmali ise fiziksel ihmalin bir alt grubu olarak sınıflandırılmakta, çocuğun hasta olduğunda hekime getirilmemesi ya da geç getirilmesi, aşılarının yaptırılmaması, tedavi önerilerine uyulmaması ya da tedavinin reddedilmesi şeklinde tanımlanmaktadır.

Çocuk istismarının ihmali formu özellikle gelişmiş ülkelerde çocuk koruma birimlerine bildirilen olguların büyük bir bölümünü oluşturmaktadır. Kolay fark edilmeyen ancak sık görülen bu çocuk istismarı formu, sıklıkla tablo 1’de yer verilen fiziksel, davranışsal ve bilişsel belirtiler ile karakterize olur.

Tablo 1: Çocuk ihmalinin fiziksel, davranışsal ve bilişsel belirtileri

FİZİKSEL BELİRTİLER	DAVRANIŞSAL/DUYGUSAL BELİRTİLER	BİLİŞSEL/AKADEMİK BELİRTİLER
Hijyen yetersizliği: yağlı, dağınık saçlar, ter kokusu vb.	Kendisine zarar verici tutum ve davranışlar, intihar girişimi	Öğrenme güçlüğü
Mevsime uygun olmayan giysiler	Öfke patlamaları, uyku ve yeme problemleri, agresyon (saldırganlık), hostilite (öfke, düşmanlık)	Akademik başarısızlık, düşük notlar
Tedavi edilmemiş hastalıklar, aşıların yaptırılmaması	Yorgunluk ve süreklilik arz eden halsizlik	Okula devamsızlık veya sürekli geç kalma
Gelişim persentil (büyüme eğrisi) çizelgesinin yaşın altında kalması	Yetişkinlerin sorumluluklarını üstlenme	Dikkat eksikliği, dalgınlık, unutkanlık, dağınıklık
Gelişme geriliği gösterme, aşırı zayıflık, diş çürükleri	Kendisini güvensiz ve değersiz algılama	Akran ve öğretmenlerle ilişkilerde ve iletişimde güçlük ve bozulmalar
Bitler, karın şişkinliği, uykusuz görünüm	Güven ve bağlanma problemi	Hafıza güçlükleri

Birçoğu dikkatli bir gözlemle fark edilebilecek özellikler taşımakla birlikte, aşağıdaki soruların bir kontrol listesi şeklinde irdelenmesi çocuk ihmalinin tespitinde önemli bir rol oynayabilir.

Çocuk;

- Kirli veya belirgin bir şekilde çok büyük/ küçük ya da sık onarıma ihtiyacı olan giysilerle okula geliyor mu?
- Hava şartlarına göre yetersiz giyinmiş görünüyor mu?
- Her zaman aç görünüyor mu? Okula az miktarda yemek getirmesine rağmen yemeği depoluyor veya yemek çalıyor mu?
- Yatma rutini veya uyku düzeni olmaması nedeniyle düşük enerjili, halsiz ve yorgun görünüyor mu?
- Sıkça küçük kardeşlerine baktığından söz eder mi?
- Hijyen sorunu, idrar ya da dışkı kokusu, ağız kokusu ya da çürük dişleri var mı?
- Kötü beslenme sonucu çok zayıf ya da karnı şiş görünür mü?
- Enfekte olmuş yaralar veya çürümüş ya da abseleşmiş dişler gibi dikkat edilmemiş medikal problemlere ya da diş problemlerine sahip mi?

Çocuk;

- Çalma, zorbalık ya da diğer suç davranışları sergiler mi?
- Sık okul devamsızlığı veya okula gecikmesi var mı?
- Muhtemel hijyen, bunalım ya da olumsuz davranışlar nedeniyle akran ilişkileri olumsuz etkilenir mi?
- Problem çözme ya da başa çıkmada zorluk yaşar mı?
- Pes etmiş gibi görünür mü?
- Düşük benlik saygısı gösterir mi?
- Davranış bozukluğu ya da muhalif davranışlar sergiler mi?
- Dili anlamada ve ifade etmede zorluk yaşar mı?
- Kapasitesiyle uyumsuz şekilde çeşitli akademik problemleri var mı?

FİZİKSEL İSTİSMAR

Fiziksel istismar, en geniş kapsamı ile “çocuğun kaza dışı ve önlenabilir davranışlar sonucunda fiziksel zarar görmesi” ya da “çocuğun kaza dışı yaralanması” olarak tanımlanır. Aynı zamanda itaati sağlama, cezalandırma ya da öfke boşaltma amacı ile elle ve/veya herhangi bir aletle vurma, itme, tekmeleme, sallama, sarsma, ısırma, boğma, yakma, zehirleme ve benzeri şiddet içeren eylemler ile çocuğun vücuduna, iz bırakacak/bırakmayacak şekilde zarar verilmesi olarak da tanımlanabilir. Fiziksel istismar için çok sayıda tanım olmasına karşın tüm tanımların ortak noktası; çocuğun sağlığını olumsuz etkileyen ve vücutta iz bırakan lezyonların ve yaralanmaların bulunmasıdır.

Fiziksel istismar, eğitim ve gelir düzeyi düştükçe daha çok gözlenen, geçen zamanla sıklığı ve şiddeti artan, bir yandan da gizli kalma eğilimi gösteren bir istismar formudur. Ülkemizde çocuklar, yaş-cinsiyet-bölge farkı olmaksızın, evde, okulda ve sokakta şiddete maruz kalırken, bir yandan da görsel ve sosyal medya aracılığı ile şiddete tanık olmaktadır. Yoksulluk, işsizlik, eğitimsizlik, kötü evlilik ilişkileri ve sosyal izolasyon fiziksel istismar açısından sosyokültürel risk faktörleri olarak tanımlanmaktadır. Avrupa ve Amerika Birleşik Devletleri’nde her yıl binlerce çocuk fiziksel istismar nedeniyle hayatını kaybetmekle birlikte, ülkemizde fiziksel istismara bağlı yaralanma ve ölüm sayısı tam olarak bilinmemektedir. Fiziksel istismar olgularında, tekrarlama oranının % 60, ölüm oranının % 10’a kadar ulaşabildiği dikkate alındığında erken tanı, fiziksel istismarın ağır sonuçlarından kaçınılması açısından hayati önem taşımaktadır.

Fiziksel istismar başlığı altında yer verilen bulguların profesyonel bir bakış açısı ile yorumlanması ancak ve ancak kapsamlı bir tıbbi değerlendirme ile (sağlık kuruluşuna başvuru ya da ihbar sonrası adli makamların talebi ile) mümkün olmakla birlikte, bu bulguların bir bölümünün çocuğun yaşam ya da okul döngüsüne tanıklık eden öğretmenler gibi alan profesyonelleri tarafından fark edilmesi olasılık dâhilindedir. Dolayısı ile öğretmenlerin, fiziksel istismarın tablo 2’de verilen fiziksel, davranışsal ve bilişsel belirtileri hakkında bilgi sahibi olmaları fiziksel istismar şüphesinin ortaya konması açısından büyük bir avantajdır.

Tablo 2: Fiziksel istismarın fiziksel, davranışsal ve bilişsel belirtileri

FİZİKSEL BELİRTİLER	DAVRANIŞSAL/DUYGUSAL BELİRTİLER	BİLİŞSEL/AKADEMİK BELİRTİLER
Vücudun çeşitli yerlerinde sebebi açıklanamayan yaralar ve darbe izleri	Cezalandırmayı hak ettiğini düşünme ve kendini suçlama	Gelişim bozuklukları
Değişik zamanlarda oluşan tokat, kemer ve ısırk izleri	Aşırı itaatkâr tavırlar gösterme, boyun eğme	Ders notlarında düşme ve başarısızlık
Vücudun farklı bölgelerinde özellikle sırtta, avuç içinde ve ayak tabanındaki yanık izleri	Kendinden büyüklerle iletişim kurmaktan çekinme, ürkek tavırlar gösterme	Dikkat Eksikliği, dalgınlık, unutkanlık, dağınıklık
Daldırmaya bağlı seviye veren sınırları belirli yanıklar	Ebeveynden korkma, çekinme	Öğrenme Güçlüğü
Farklı dönemlere ait farklı renklerde bereler, morarmalar (ekimozlar)	Olayın yaşandığı yere gitmekten çekinme, korkma	Hafıza güçlükleri
Belirli bölgelerde kırık kemikler	Kendine zarar verme davranışı, intihar girişimleri	
İç kanama	Agresif ya da çekingen davranışlar	
Yara ve zedelenme izlerini kapatmak için giyilen kıyafetler	Sosyal ortamlardan geri çekilme	
	Fiziksel temastan kaçınma,	
	Evden ve okuldan kaçma	
	Eve gitmekten korkma	

Fiziksel istismarda da gerek fiziksel, gerek davranışsal ve bilişsel belirtilerin bir öğretmenin dikkatli gözlemi ile fark edilmesi yüksek olasılık dâhilindedir. Ancak aşağıdaki yer alan kontrol listesindeki sorular üzerinden fiziksel istismar şüphesi irdelenmelidir.

Çocukta;

- Özellikle vücudun normalde yaralanabilir olmayan bölgelerinde yoğun bereler var mı? Farklı renkteki bereler iyileşmenin çeşitli aşamalarını gösteriyor mu?
- Baş veya yüz, karın veya bilek ve dirsek arasında sık sık bereler var mı?
- El izleri, bağ izi veya kemer tokası gibi belirli şekillerde bereler var mı?
- Vücudun etrafında yanık oluşturan elektrik kablosu veya kamçı benzeri bir nesneden sert darbeleri gösteren işaretler var mı?
- Vücudun çeşitli bölgelerinde, farklı yönlerden darbeleri gösteren bereler var mı?
- Ağrıya karşı aşırı hassasiyet, ağrı şikâyeti ya da ağrı kaynaklı vücut sertliği veya garip hareketler var mı?
- Şiddetli saç çekmeler nedeniyle kel alanlar var mı?
- Yetişkin boyutlu insan ısıırığı izi var mı?
- Özellikle sigara, ütü ve benzeri nesneler kaynaklı yanıklar var mı?
- Yapılan açıklamayla uyumsuz yaralanmalar var mı?

Cinsel istismar; psikososyal gelişimini tamamlamamış bir çocuğun, bir yetişkin tarafından zorlanarak, mecbur bırakılarak, ikna edilerek ya da kandırılarak cinsel uyarılma amacıyla kullanılması şeklinde tanımlanmıştır. Cinsel istismar tanımı, toplumlara ve çeşitli disiplinlere göre farklılık gösterebilmekle birlikte Ceza Kanunumuz; “15 yaşını tamamlamamış veya tamamlamış olmakla birlikte fiilin hukuki anlam ve sonuçları algılama yeteneği gelişmemiş çocuklara yönelik olarak cebir, şiddet, hile veya iradeyi etkileyen başka bir nedene dayalı olarak gerçekleştirilen cinsel davranışları cinsel istismar olarak tanımlamaktadır.

Cinsel istismar, çocuk istismarı tipleri içerisinde saptanması en zor istismar türü olarak değerlendirilmekte; çocukların, bebeklikten erişkinliğe uzanan gelişimsel süreçlerinde herhangi bir anda cinsel istismar kurbanı olabileceği bilinmektedir.

Cinsel istismar sık rastlanan, uzun süre devam edebilen bir sorun olsa da çoğunlukla gizli kalmaktadır. Bu nedenle, cinsel istismar olgularının sıklığının tam olarak belirlenmesi ve hakkında kesin epidemiyolojik verilere ulaşmak oldukça zordur. Vakaların sadece %15'inin adli makamlara bildirildiği düşünülürse, ulaşılabilen olguların buzdağının sadece görünen kısmı olduğu öngörülmektedir.

Çocuk cinsel istismarının yaygınlığı, çeşitli çalışmalarda %10-40 arasında bildirilmektedir. Cinsel istismar kız çocuklarında erkek çocuklara oranla 2-5 kat fazla bildirilmekte birlikte, ülkemiz ölçeğinde bu oran yaklaşık olarak 4'dür. Ülkemizde kız öğrencilere yönelik olarak gerçekleştirilen bir araştırmada, kız çocuklarının

- % 11,3'ü çocukken özel bölgelerine dokunulduğunu,
- % 4,9'u ise cinsel ilişkiye zorlandıklarını ifade etmiş,
- söz konusu öğrencilerin, % 1,8 oranında aile içi cinsel istismar mağduru olduğu saptanmıştır.

Cinsel İstismar Türleri:

Literatürde cinsel istismar çeşitleri farklı başlıklar altında irdelenmekte olup cinsel istismar şu şekilde sınıflandırılmaktadır;

Temas içermeyen cinsel istismar; cinsel içerikli konuşma, teşhircilik ve voyerizmi (röntgencilik) içerir.

Cinsel içerikli konuşma; istismarcının, çocuğun cinsel özelliklerine yönelik veya çocuk üzerinde gerçekleştirmeyi istediği cinsel faaliyetleri anlattığı ve başka cinsel öneri ve yorumlarda bulunduğu istismar şeklidir.

Teşhircilik; istismarcının mağdura göğüs, penis, vajina, anüs gibi özel bölgelerini gösterdiği ve/veya mağdurun önünde mastürbasyon yaptığı istismar şeklidir. Bu gruba, çocukların yetişkin bireylerin cinsel eylemlerine tanık olmaları gibi durumlar da girmektedir (62).

Röntgencilik; istismarcının açıkça ya da gizlenmek sureti ile mağduru soyunurken, çıplak ya da zaman zaman cinsel uyarıcılıktan uzak, ancak istismarcıyı cinsel olarak tatmin eden aktivitelerde bulunurken gözlemesidir.

Cinsel Dokunma; vücudun özel bölgelerine (göğüsler, vajina, penis, kalçalar, anüs ve çevresi, vb.) yönelen dokunmadır. Eylem, istismarcı ya da mağdur tarafından gerçekleştirilebileceği gibi karşılıklı da olabilir. Frotaj (fortçuluk) da istismarcının, özel bölgeleri ile mağdura sürtünmesiyle cinsel doyuma ulaştığı cinsel dokunma boyutunda bir istismar şeklidir.

İnterfemoral İlişki (Genital Sürtünme); istismarcının penisini çocuk mağdurun bacakları arasına yerleştirerek hareket ettiği ilişki şeklidir. Kuru ve vulvar ilişki terimleri de interfemoral ilişki kapsamında değerlendirilir. İstismarcılar tarafından küçük çocuklarda yaralanmayı engellemek, büyük çocuklarda ise gebeliğe tedbir amaçlı tercih edilmektedir.

Oral-Genital Seks; istismarcının çocuğun genital organlarını yalaması, öpmesi, emmesi veya ısırması veya çocuğun oral yoldan kendisiyle birleşmesini sağlamasıdır. Eylem, cunnilingus (ağız-vajina), fellatio (ağız-penis) veya anilingus (ağız-anüs) ya da nadir de olsa karşılıklı oral birleşme şeklinde gerçekleşebilir.

Seksüel penetrasyon; istismarcının mağdurun bir orifis açıklığına girişi ile gerçekleşir. Penetrasyon digital ya da objelerle gerçekleştirilebileceği gibi, sıklıkla penisin vajina ya da anüse penetrasyonu söz konusudur.

Genital–anal–oral ilişki; penisin vajinaya, anüse veya ağza penetrasyonudur.

Dijital penetrasyon; parmakların vajinaya, anüse, her ikisine birlikte ya da ağza sokulması ile gerçekleşir. Genel olarak istismarcının mağdura penetrasyonu söz konusudur, fakat mağdurun istismarcıya penetrasyonunun sağlandığı örnekler de vardır. Küçük mağdurlarla daha sık gerçekleştirilen bir cinsel istismar şekli olup, sıklıkla vajinal ve anal ilişkiye geçiş öncesi kullanılabilir.

Cisim penetrasyonu; daha az rastlanan bir cinsel istismar şekli olup, bir cismin (vibratör, cetvel, boya kalemi, havuç, salatalık, vb.) sıklıkla mağdurun vajinasına olmak üzere, anüs veya ağzına sokulması ile gerçekleştirilir.

Cinsel sömürü; suç faillerinin çocukla direkt cinsel temasından ziyade çocuğun parasal kazanç amaçlı bir cinsel obje olarak kullanım amacı söz konusudur. Cinsel sömürü "çocuk pornografisi" ve "çocuk fuhuşu" olmak üzere iki alt başlıkta incelenmektedir.

Başka istismar türlerini de içeren cinsel istismar; zaman zaman aşağılama, fiziksel kötü muamele ya da alkol–madde kullanmaya zorlama, vb. eylemlerin eşlik ettiği, yukarıda özetlenen istismar türlerinin çeşitli varyasyon ya da kombinasyonlarını içeren bir istismar şeklidir.

Bilişim yoluyla cinsel istismar: Günümüzde teknolojinin gelişmesi ile beraber bilgi kaynaklarından biri olan internet, medya ve farklı bilişim yolları hayatımızın birçok alanında yer almaktadır. Birçok faydasının yanı sıra teknolojinin zararları arasında en travmatik düzeyde olanı, çocukların teknoloji üzerinden cinsel istismara uğrama riskidir. Çocuk istismarında bilişim yolunun etkisi gün geçtikçe artmaktadır. Çocuklara ulaşma yollarının kısıtlı olması halinde bilgisayar, telefon, tablet vb. teknolojilerin bazı istismar türleri açısından kullanımı kolay, ucuz ve yaygındır. Ebeveynler, öğretmenler, sağlık çalışanları gibi çocuklarla iletişim halindeki yetişkinler bu dijital araçların güvenli kullanımıyla ilgili çocukları bilgilendirmeli ve uygun kullanım açısından onları desteklemelidirler. Ayrıca evde, okulda ve arkadaş ortamında çocuğun internette maruz kaldığı içerikleri takip etmelidirler. Çocuk istismarı konusunda yaygınlığı gün geçtikçe artan bilişim yoluyla cinsel istismar aynı zamanda suç olup, çocukların korunması açısından kanunlarla kontrol altına alınmaktadır.

Cinsel istismarcının özellikleri ve istismarın ruhsal ve davranışsal bulguları:

Toplumda cinsel istismar eylemlerini gerçekleştiren kişiler, “hasta” ya da “anormal” olarak değerlendirilmekte, normal insanlardan farklı olarak bozuk bir kişiliğe ve cinsel yönelime sahip oldukları düşüncesi yaygın bir kabul görmektedir. Fakat klinik çalışmalar ve toplumsal taramalarda cinsel saldırıda bulunan kişilerin çok büyük bir kısmının normal bir yaşayış tarzını sürdüren, mesleği, ailesi ve çocukları olan, eğitilmiş, çevresi tarafından sayılan kişiler olduğu gözlenmiştir. Bununla birlikte bu kişilerin, çocuğun çevresinden ve tanıdığı kişiler olup, büyük oranda akrabalar, öğretmenler, komşular, otorite figürleri gibi çocuğun bildiği ve güvendiği kişilerden olduğu bilinmektedir.

Bu veriler ışığında sosyal, toplumsal, ahlaki ve kültürel olarak ciddi bir halk sağlığı sorunu olan cinsel istismar kavramı toplumun her kesimini ilgilendiren önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Sağlık çalışanları, hukukçular, adli çalışmacılar dışında özellikle öğretmenler ve diğer alan profesyonelleri tarafından olağan günlük iş akışında çocuk ve ergenlerde fark edilebilecek cinsel istismar açısından riskli durumlar ve ruhsal riskli belirtiler tablo 3’te verilmiştir.

Tablo 3: Cinsel İstismarın Davranışsal, Duygusal, Bilişsel Belirtileri

FİZİKSEL BELİRTİLER	DAVRANIŞSAL/DUYGUSAL BELİRTİLER	BİLİŞSEL/AKADEMİK BELİRTİLER
Yaşına uygun olmayan cinsel içerikli konuşma ve davranışlar	Duygusal durum karışıklıkları, duygularını kontrol edememe	Özgül öğrenme zorluğu
Konuşmasında cinsel içerikli sözcüklerin sık kullanılması	Kendini suçlama, kaygı ve utanma gibi duygu durum dalgalanmaları	Dikkat dağınıklığı
Cinsel aktivitelere karşı aşırı ilgi	Öfke patlamaları, saldırganlık, düşmanca tavırlar sergileme	Dağılmış ilgi
Uygunsuz cinsel içerikli oyunlar	Sebepsiz yere ağlama, saldırgan davranışlar sergileme	Akademik başarısızlık
Baştan çıkarıcı davranışlar	Cinsel istismara uğrayan çocukta güven duygusu zedelenmiştir	Okuldan kaçma
Fiziksel bir problem bulunamadığı halde aniden ortaya çıkan baş ağrısı, karın ağrısı, mide bulantısı gibi somatik yakınmalar	Klinik düzeyde depresyon, depresyon türü yakınmalar, intihar eğilimi ve/veya girişimi	Okuldaki sosyal aktivitelere katılımı ani düşüş
Genital ya da anal kaşınma, ağrı veya kanama şikâyeti	İstismar eden kişi, çocuğu tehdit edebilir. Bu durumda çocuğun algılama problemleri oluşur	Otoriteye ve kurallara karşı tutum
Ortalık yerde yapılan mastürbasyon	Uyku problemleri (uyuyamama, kâbuslar vb.)	Resimlerinde, oyunlarında veya davranışlarında cinsel içerikli temaların olması
Arkadaş ilişkilerinde kopma	Güven ve bağlanma problemi, kimseye güvenmeme, kendine güven eksikliği	Kendi yaş ve gelişim düzeyine uygun olmayan cinsel bilgiye sahip olması
Yaşıtları ile ilişki kurmada zorlanma	Dokunmaya karşı korkulu ve ani tepkiler verme	Sosyal davranışlarda bozulma
Alkol ve/veya madde kullanımı	İçine kapanma, hayattan zevk alamama	Kendini sosyal olarak soyutlama
Yakın temastan fiziksel dokunmadan çekinme	Yanında sürekli birinin bulunmasına ihtiyaç duyma, yalnız kalmaktan kaçınma	
Kişisel hijyenine karşı gösterdiği özende ani düşüş	İlgi ihtiyacı nedeni ile uygunsuz talepleri kabul etme	
Aşırı kilo alma ya da verme, ani iştah kaybı veya artışı	Belirli kişilerden ve mekânlardan korkma, çekinme	

DUYGUSAL İSTİSMAR

En sık karşılaşılan istismar formu olan duygusal istismar, çocuğun nitelik, kapasite ve arzularının sürekli kötülenmesi, sosyal ilişki ve kaynaklarla ilişkisinden sürekli yoksun bırakılması, çocuğun sürekli olarak insanüstü güçlerle, sosyal açıdan ağır zararlar verme ya da terk etme ile tehdit edilmesi, çocuktan yaşına ve gücüne uygun olmayan taleplerde bulunulması ve çocuğun, topluma aykırı düşen çocuk bakım yöntemleri ile yetiştirilmesi olarak tanımlanmıştır.

Bu kapsamda, çocuğun ruhsal bütünlüğünü bozacak şekilde:

- Bağıрма, azarlama,
- Kıyaslama, sürekli alay etme,
- Aşırı koruma-bağımlı kılma-otorite gösterme,
- Aşağılama, yok sayma,
- Küçük düşürme, lakap takma,
- Gereksinimleri ile ilgilenmeme,
- İletişim çabasına tepkisiz kalma
- Çocuktan yaşına/kapasitesine uygun olmayan beklentilerde bulunma, bir duygusal istismar kalıbı olarak karşımıza çıkabilmektedir.

Duygusal istismar, iki özelliği ile diğer istismar türlerinden ayrılmaktadır; ilki fiziksel ve cinsel istismardan farklı olarak somut fiziksel bulguların olmayışı, diğeri ise bir çocuğun sadece duygusal istismara uğrayabileceği gibi fiziksel ve cinsel istismarın bir bileşeni olarak da duygusal istismara maruz kalabileceğidir.

Duygusal istismarın fiziksel, davranışsal ve bilişsel belirtileri tablo 4'te verilmiş olup eğitimciler için duygusal istismara yönelik hazırlanan soru-kontrol listesi ve ruhsal belirtiler şu şekildedir;

Çocuk ara sıra:

- Şakalara bozulma ya da acı içindeyken gülme gibi uygunsuz duygular gösterir mi?
- Davranışlarında aşırılık derecesinde mutluluk ya da çok depresiflik gösterir mi?
- Çekinme-başkalarıyla hiçbir bir sözlü ya da fiziksel iletişim kurmama davranışı gösterir mi?
- Kendine zarar verme davranışları (örn; kendini kesme) gösterir mi?
- Genel yıkıcı davranış gösterir mi?
- Yeni materyalin öğrenilmesinde konsantrasyon güçlüğü ya da detaylara zoraki dikkat gösterir mi?
- Başkalarına gaddarlık gösterir mi?
- Vandalizm, hırsızlık, hile yapar mı?
- Sallanır mı, başparmak emer mi, kafa sallar mı?
- Bu davranışların uygun olmadığı bir yaştan sonra idrar ve dışkı kaçırmı?
- Madde kullanır mı?
- Yeme bozuklukları var mı?
- Sık sık karın ağrısı veya baş ağrısı şikâyeti, açıklanamayan kilo kaybı ya da kazanımı vb. fiziksel belirtileri var mı?
- Suçlu davranışı gösterir mi?
- Histeri, takıntılar, fobi vb. ruhsal sıkıntıları var mı?
- Yaşına uygun olmayan davranışlar sergiler mi?

Tablo 4: Duygusal İstismarın Fiziksel, Davranışsal ve Bilişsel Belirtileri

FİZİKSEL BELİRTİLER	DAVRANIŞSAL/EMOSYONEL BELİRTİLER	BİLİŞSEL/AKADEMİK BELİRTİLER
Fiziksel gelişimin gecikmesi	Parmak emme gibi alışkanlık regresyonları	Ders notlarında düşme ve okulda başarı gösterememe
Sözcükleri ve kelimeleri kullanmada zorlanma,	Anti sosyal davranışlar (suça karışma vb.), madde kullanımı	Dikkat Eksikliği, dalgınlık, unutkanlık, dağınıklık
Konuşmada gecikme ve gerilik	Bedensel yakınmalar, yaşa uygun olmayan davranışlar	Öğrenme Güçlüğü
Kronik hastalıkların şiddetlenmesi	Agresiflik, pasif agresiflik, gibi davranış bozuklukları	Hafıza güçlükleri
Göz temasında azalma	İntihar gibi kendine zarar verici düşünceler içinde bulunma	Sosyal iletişimin etkilenmesi

ÇOCUK İSTİSMARININ SONUÇLARI

Çocuk istismarının sonuçları, farklı istismar tiplerine göre ilgili alt başlıklar altında geniş bir şekilde açıklanmış olmakla birlikte; farklı istismar türlerinin birbirine eşlik etmesi nedeniyle farklı istismar türlerine ait bulgu ve belirtiler sıklıkla bir arada görülmektedir. Uzun dönemde gözlenen olumsuz sonuçlar için özel bir bozukluk olmayıp, mağdur çocukların pek çok riskli sonuçlarla karşılaşması söz konusu olabilir.

Çocukluk döneminde yaşanan travmaların etkisinin yetişkin yaşamı boyunca devam ettiği bilinen bir gerçektir. Bu travmaların en ağır ve en uzun süren biçimi özellikle cinsel istismar sonrası görülmektedir.

İstismardan dolayı fiziksel, zihinsel, duygusal ve sosyal açıdan sağlığı bozulan çocuk, gelecekte bireysel ve sosyal hayatında sorunlar yaşamaktadır. Çocukta kısa ve uzun dönemli olmak üzere travmatik sonuçlara neden olan çocuk istismarı, çocuğun gelişimin bütün yönlerini olumsuz etkilemekte ve yaşam kalitesini düşürmektedir. İstismar sonucunda ortaya çıkan sonuçlar:

FİZİKSEL SONUÇLAR

- Çocuklarda büyüme ve gelişme geriliği
- Yumuşak doku lezyonları, kırıklar, yanık ve haşlanmalar sonucundaki sekeller (işlev veya doku bozuklukları)
- Nedeni tespit edilemeyen psikolojik kökenli ağrılar (migren, sırt ve cinsel organ ağrıları), bulantı ve kusma,
- Rahim kistleri ve urlar, vajinal enfeksiyonlar
- Bedenin çeşitli bölgelerinde deri hastalıkları ve alerjiler
- Kalıcı işitme ve görme kaybı
- Kafa travmalarına ikincil zeka gerilikleri ve öğrenme güçlükleri
- İç organ yaralanmaları
- Kronik hastalıklar
- Vücut bütünlüğünde bozulmalar
- Hamilelik, düşükler
- Ölüm

İstismarın sonuçları, istismarın yoğunluğu, şiddeti, sıklığı ve süresine bağlı olarak çocuğun yaşamının herhangi bir döneminde belirgin hale gelebilir. Çocukluk döneminde ağırlıklı olarak akademik performans, hafıza ve öğrenme ile ilgili sorunlar görülürken, uzun vadede yetişkin dönemde, yaşama uyum sağlamakta zorluk, düşük benlik saygısı, evlilik ve ebeveynlik sorunlarının yanı sıra birçok psikiyatrik hastalık ve bulgular görülebilmektedir;

- İhanete uğrama, güçsüzlük, damgalanma
- Zedelenmiş cinsellik, cinsel duygu ve tutumlar normal gelişimlerinden sapmalar
- Cinsel kimlik bozuklukları
- Depresyon
- Kaygı bozuklukları
- Travma Sonrası Stres Bozukluğu
- Düşük benlik saygısı
- Alkol-Madde kullanımı
- Yeme bozuklukları
- Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğu
- Kişilik bozuklukları
- Kişilerarası ilişkilerde sorunlar
- Akademik sorunlar-Evlilik sorunları
- Alkol ve madde bağımlılığı
- İntihar düşünceleri, girişimleri, tekrarları
- Ölümler

SOSYAL-TOPLUMSAL SONUÇLAR

Ağır sonuçlara neden olan çocuk istismarı sosyal ve toplumsal açıdan birçok riskli durumu da beraberinde getirmektedir. Toplumun önemli değerlerinden birisi olan çocuğun maruz kaldığı bu yıkıcı eylemler, en başta güven duygusunu yok etmekte, toplumsal ve kültürel olarak insan ilişkilerini olumsuz yönde etkilemektedir. Sosyal bir varlık olan insanın kişilerarası sağlıklı iletişimini bozmakta, toplumsal açıdan da vicdani ve ahlaki ciddi bir yıkıma neden olmaktadır. Toplumsal ve sosyal açıdan ortaya çıkan bu sonuçlar aşağıdaki şekilde özetlenebilir:

- Riskli cinsel davranışlar
- Suça yönelik davranışlarda artış
- Mağdur çocuğun tekrar cinsel ve fiziksel istismara maruz kalması
- Toplumsal şiddetin yaygınlaşması
- Çocuk gelinler
- Aile yapısında bozulmalar
- Zührevi hastalıklar (siğil, herpes, frengi vb.)
- İstismar mağduru çocukların ilerleyen yaşlarda istismarcı olma ihtimali

İstismar sonucunda hemen yukarıda izlenen düzeyde ciddi/ağır sonuçlar ortaya çıkmakta, çocukluk ve ergenlik döneminde istismara maruz kalanların % 50'sinde genç yetişkinlikte ruhsal sorunlar gelişmektedir; ancak istismar olgularının sadece % 15'inde ruh sağlığı merkezlerine başvurulmaktadır. Bu veriler ışığında, çocuk istismarının bireysel ve toplumsal düzeydeki ağır sonuçları da göz önünde bulundurularak toplumsal bilincin artırılma gereksinimi bir kez daha ortaya çıkmaktadır.

ÇOCUK İSTİSMARINI ÖNLEMEDE OKULUN VE ÖĞRETMENLERİN ROLÜ

Tüm dünyada özel değere sahip, korunması gereken birey grubunu oluşturan çocuklar, gerek bedensel gerekse ruhsal gelişim olarak olumsuz dış etkilere karşı koyma yeteneğini kazanamamış olduklarından her türlü istismara yatkın durumdadırlar. Bu bağlamda çocukların istismara karşı korunması toplum açısından önem arz etmektedir.

Çocuk istismarına karşı ilk savunma alanı farkındalıktır. Toplumdaki her birey, çocukları zarardan nasıl koruyacağını temellerini bilmekle yükümlüdür. Eğitimciler toplumun ayrılmaz bir parçası olmaları ve çocuklarla yakın ilişkileri nedeni ile çocuklara yönelik istismar ile mücadelede toplumun çabalarına rehberlik edebilir ve sürecin önemli bir parçası olabilirler.

Bir çocuğun ailesi dışında en çok zaman geçirdiği yer olan okullarda çocuklar, en sık öğretmenleriyle temas halindedirler. Dolayısı ile öğretmenler, çocuklarla ile yakın ilişki kurarak çocuk istismar-ihmalini belirleme ve bunlara müdahale etme konusunda anahtar bir rol oynamaktadırlar. Çocuklar ile doğrudan iletişim içinde olmaları, çocukların sorunlarını öğretmenleri ile paylaşmaları, çocuk eğitimi ile ilgili bilgi ve deneyime sahip olmaları, çocukların davranışlarını önceki davranışları ya da yaşitlarıyla kıyaslayabilmeleri, çocuklardaki davranış değişikliklerini fark edebilmeleri, istismar şüphesinde bildirim yapma zorunluluklarının olması nedeniyle öğretmenler, istismar-ihmalin önlenmesinde çok önemli bir role sahiptirler. Ayrıca, öğretmenlerin çocuklar ve ailelere yönelik istismarı önleme konusunda eğitim verme imkânlarının bulunması da çocukları korumada önemli bir fırsattır. Bir öğrencinin yüzünde ya da vücudunda sıyrık, bere gibi yaralar fark eden ya da çocuğun davranışlarında içe kapanma, mutsuzluk, dikkat dağınıklığı, saldırganlık gibi değişiklikleri gözleyen deneyimli ve çocuk istismarı konusunda bilgili bir öğretmen, öğrencinin kendisiyle sorunları paylaşması için uygun ortamı ve şartları sağlayarak çözümler üretebilmektedir.

Yukarıda tüm istismar türlerinin fiziksel, davranışsal, duygusal ve bilişsel belirtilerine değinilmiş olup, istismar şüphesinde çocuklarla yapılacak olan görüşmelerin mümkün olduğunca çocuk istismarı konusunda bilgi ve deneyimi olan rehber öğretmenler aracılığı ile gerçekleştirilmesi önem taşımaktadır. Okul ortamında gerçekleştirilecek bu görüşmeler sırasında aşağıda tablo 5'de yer verilen hususlara dikkat edilmesi ile istismar şüphesini destekleyecek ya da dışlayacak bilgilerin elde edildiği verimli bir görüşme sağlanabilir.

Tablo 5: Çocukla gerçekleştirilecek görüşmede dikkat edilmesi gereken hususlar

Çocukla görüşme yaparken;	
Çocuğun size güvendiğinden emin olun.	Çocuğun “başı belada” veya “hatalı” hissetmesine izin vermeyin, suçlamayın.
Çocuğun kendini rahatça ifade etmesinden emin olun.	Çocuğun kelime veya dil seçimini küçümsemeyin veya eleştirmeyin.
Okulda çocuklarla konuşmaya en yetkin kişi olduğunuzdan emin olun.	Çocuğun gözünü korkutmayın, tehdit etmeyin veya öğüt vermeyin
Görüşmeyi özel olarak yapın	Çocuğa cevaplar önermeyin, yönlendirici sorular sormayın. Çocuğun vermek istemediği cevaplar için baskı yapmayın.
Göz temasını etkin şekilde sürdürün.	Çocuğun anlatımlarının doğruluğunu test etmeye çalışmayın. İletişimi engelleyici bir beden duruşu takınmayın.
Çocuğun kendi hikayesini kendi ifadeleri ile anlatmasına fırsat verin	Çocuğun rahat davranmasını engelleyebileceğinden şaşırma, hayret etme vb. güçlü tepkilerden kaçınin.
Açık uçlu sorular sorun	Çocuğu giysilerini çıkarmaya zorlamayın.
Çocukla görüşürken rahat bir ortamda, masa veya sırada karşısında değil, çocuğun göz hizasına denk gelecek şekilde oturun.	Görüşmeyi, grup şeklinde gerçekleştirmeyin, çocuğu bir yabancıyla yalnız bırakmayın.
Görüşmenin gizli olduğunu, içeriğinin sınıf arkadaşları veya bilmesine gerek olmayan diğer kişilerle paylaşılmayacağını söyleyin.	Çok fazla konuşmayın.
Çocuğun anladığı dilde iletişim kurun.	Çocuğun sözünü kesip onunla tartışmayın
Çocuktan anlaşılmayan kelimeleri / terimleri açıklamalarını isteyin.	Yargılayıcı ve eleştirel olmayın
Kullanılan dil ve kelimelerin çocuk tarafından anlaşıldığından emin olun	Çocuk üzülduğünde ve ağlamaya başladığında ilgisiz kalmayın veya tam tersi aşırı tepki vermeyin
Çocuğun inançlarına ve yaşam biçimine saygı gösterin	Çocuğu diğer çocuklarla kıyaslamayın

Görüşme sırasında çocuğun istismara maruz kaldığına yönelik spontane, açık, tutarlı ve ayrıntılı bir bilgiye ulaşılması istismarın bildirilmesi için yeterli olmakla birlikte, sıklıkla bu düzeyde bir bilgiye/içeriğe ulaşılması zordur. Elde edilen bilginin, varsa görüşme öncesi bilgi ve anlatımlar ile gözlenen fiziksel, davranışsal, duygusal ve bilişsel belirtilerle birlikte değerlendirilmesi, istismar şüphesinin varlığı halinde de aşağıda ayrıntılı olarak açıklanacak mevzuat ve usul doğrultusunda bildirim yükümlüğünün yerine getirilmesi gerekmektedir.

Bu aşamada aile, “aile bireylerinin istismar bileşeni olması ya da çocuk zararına bir sonuç doğurma olasılığı” istisna olmak kaydı ile konu hakkında mutlaka bilgilendirilmelidir. Çocuğu bir bütün olarak ele alırken çocuğun ailesini de geçmiş dinamikleri ve çevresi ile bu bütünün önemli bir parçası olarak değerlendirmek gerekmektedir. Öğretmenlerden bu aşamada uygun/rahat bir ortamda, aileyi ve çocuğu destekleyici bir görüşme yapması beklenmekte olup bu görüşme sırasında mümkün olduğunca “aile yapısı (çekirdek aile, geniş aile, tek ebeveynli aile vb.), ebeveynlik ilişkisi, ailede rol dağılımı, çocuk sayısı, ebeveyn ve çocuklar arasındaki ilişki, ebeveynlerin çocuklardan beklenti düzeyi, maddi-manevi değerlerin paylaşımı, aile bireylerinin hastalık öyküsü, madde kullanımı, bakıma muhtaç kişi varlığı, yaşanan olumsuz olayların varlığı (intihar, taciz vb.), ekonomik kaynaklar, barınma koşulları, aile bireylerinin genel görünüş ve tavırları, varsa ailenin sorunları, ailenin gözüyle çocuğun sorunları, ailenin çocuğun sorunlarına bakış açısı, vb.” hususlarda bilgi edinilmesi de önerilmektedir. Bu görüşmede tablo 6’da yer verilen hususlara özellikle dikkat edilmelidir.

Tablo 6: Ailelerle yapılacak olan görüşmelerde dikkat edilmesi gereken hususlar

Aile ile görüşme yaparken;	
Ebeveynlerle konuşmak için duruma en uygun kişiyi seçin.	İstismar veya ihmali kanıtlamaya çalışmayın, bu bir eğitimcinin rolü değildir.
Görüşmeyi özel olarak gerçekleştirin.	Anlatımları, tepkileri, durumu onayladığınızı ya da onaylamadığınızı göstermeyin.
Ebeveyne, görüşmenin neden gerçekleştiğini söyleyin.	Konuyla direk olarak ilgili olmayan aile meselelerini karıştırmayın.
Doğru, dürüst ve profesyonel olun.	Ebeveyni veya çocuğu suçlamayın veya yargılamayın.

Bu görüşmeler sırasında, somut istismar şüphesi uyandıracak bir bilgiye ulaşılamasa da fiziksel, davranışsal, duygusal ya da bilişsel belirtiler gösteren çocukların; yaşanan ildeki koşullar da dikkate alınarak varsa Çocuk İzlem Merkezi ya da Üniversite Çocuk Koruma Merkezlerine, yoksa belirtilerin niteliğine göre Üniversite Tıp Fakültesi Adli Tıp - Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları - Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dallarına yönlendirmeleri; çocukların olası tanıları açısından farklı düzeyde değerlendirilmelerine olanak sağlaması açısından önem taşımaktadır.

Çocuk istismarı konusunda okul yönetiminin tutum ve davranışları, mağdur çocukların adli bildiriminin yapılmasında ve mağdur çocuklara müdahale sürecinde kolaylaştırıcı olabileceği gibi zorlaştırıcı da olabilmektedir. Konunun önemini yeterince kavrayamamış bir okul yönetimi, görevlerinin sadece çocuğun eğitim ihtiyaçlarının karşılanması olduğunu düşünerek, ailelerle ilişkilerinin bozulmasından korkarak, çocuğa inanmayarak ya da yargılayarak, olayı hafife alarak, kendince okulu ya da öğretmeni korumak isteyerek veya olayın içine girmek istemeyerek süreci engelleyebilmektedir. Güvenli sosyal ortamı sağlamak amacıyla okul personeli, çocuk istismar-ihmalini görmezden gelmemeli, okul programları ve politikaları düzenli aralıklarla değerlendirilip konu ile ilgili gereken hassasiyet gösterilmelidir.

Ulusal ve uluslararası mevzuatta çocuk istismarını ve ihmali engellemeye yönelik tanımlama ve düzenlenmeleri içeren bazı yasalar şöyledir:

- 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası
- 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu
- 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu
- 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu
- 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu
- 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu
- 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu
- 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin önlenmesine Dair Kanun
- 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu
- 5187 sayılı Basın Kanunu
- 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun
- 5651 sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun
- Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (ÇHS),
- ÇHS'ye ek olarak Çocukların Satışı, Çocuk Fahişeliği ve Çocuk Pornografisi İle İlgili İhtiyari Protokol,
- Çocuk Haklarının Kullanılmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi,
- Avrupa Konseyi Siber Suç Sözleşmesi.

Günümüze uzanan süreçte en önemli gelişme, kuşkusuz Çocuk Hakları Sözleşmesinin 1989'da Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından kabul edilmesidir.

Çocuk Hakları Sözleşmesi (ÇHS); ilgili kanunlar kapsamında reşit olma durumu hariç 18 yaşına kadar her bireyi “çocuk” olarak tanımlamakta, çocukların yaşama, bakım ve korunma dışında da ekonomik, sosyal ve kültürel düzeyde temel hak ve özgürlüklere sahip olduğunu kayıt altına almaktadır. Şüphesiz ki Sözleşme ile tanımlanan bu temel hak ve özgürlüklerin odak noktası çocuğun üstün yararıdır.

ÇHS, çocuklara yönelik tutum ve davranışlara ilişkin evrensel standartları derleyip, tek bir hukuk metninde toplayan ve bağlayıcı olan ilk belge olma özelliğini taşımakta; yaşam, sağlık ve eğitim alanlarında gözetilecek standartları belirlemenin yanı sıra evde ya da işyerinde, savaş sırasında veya iç çatışma dönemlerinde, fiziksel ve cinsel nitelikte olanları da içermek üzere, şiddet ve istismara karşı çocuklara açık bir koruma getirmeyi amaçlamaktadır.

ÇHS'nin 19. maddesi; sözleşmeyi imzalayan devletlere “çocuğun anne–babasının ya da onlardan yalnızca birinin, yasal vasi veya vasilerinin ya da bakımını üstlenen herhangi bir kişinin yanında iken fiziksel ya da duygusal şiddete, yaralanma ya da suiistimale, ihmâl ya da ihmâlkar muameleye, cinsel istismar dahil her türlü istismar ve kötü muameleye karşı korunması için yasal, idari, toplumsal, eğitsel bütün önlemlerin alınması” koşulunu getirmiştir.

ÇHS, Türkiye Cumhuriyeti tarafından 1990 yılında imzalanmış, takiben de 09.12.1994 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından onaylanmış, Resmi Gazetede yayınlanarak 4058 sayılı yasa ile iç hukuk kuralına dönüşmüş ve uygulamaya girmiştir.

ÇHS'nin amaçlarını gerçekleştirmek ve özellikle 1, 11, 21, 32, 33, 34, 35 ve 36. maddelerinin daha iyi uygulamasını sağlayabilmek amacıyla, çocuk satışı, çocuk fahişeliği ve çocuk pornografisi ile ilgili ÇHS'ye ek ihtiyari protokol hazırlanmış ve Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 25.05.2000 tarihli, A/RES/54/263 sayılı kararıyla kabul edilmiştir. Ek Protokol Türkiye Cumhuriyeti tarafından 09.09.2000 tarihinde imzalamıştır.

Takip eden dönemde ülkemizde çocuk istismarı ile daha etkin mücadele edebilmek için gerekli hukuki revizyonlar yapılmış, çocuğa yönelik şiddet içeren eylemler (fiziksel ve cinsel) yanında ihmal de Türk Ceza Kanununda (TCK) suç olarak tanımlanmış, farklı kanun maddeleri altında sağlık çalışanlarına, kamu görevlilerine ve tüm bireylere ihbar yükümlülüğü getirilmiştir. Ayrıca, istismar riski altında bulunan ya da istismar mağduru olan çocuklara yönelik koruyucu ve destekleyici tedbirler de Çocuk Koruma Kanunu ile tanımlanmış bulunmaktadır.

TCK; çocuğa yönelik fiziksel şiddet içeren eylemleri özel bir suç olarak tanımlamamakla birlikte; kasten öldürme, kasten yaralama, intihara yönlendirme, işkence ve eziyet suçlarına yönelik düzenlemelerde (TCK 82/E; 84/4; 86; 94/2-A; 96/2-A), eylemin “çocuğa karşı işlenmesi” halinde ceza artırımı uygulamasına gitmektedir.

TCK, cinsel istismar suçuna “Cinsel Dokunulmazlığa Karşı Suçlar” başlığı altında yer vermekte olup, cinsel istismar, 103. madde 1. fıkrası (a) bendinde “on beş yaşını tamamlamamış veya tamamlamış olmakla birlikte fiilin hukukî anlam ve sonuçlarını algılama yeteneği gelişmemiş olan çocuklara karşı gerçekleştirilen her türlü cinsel davranış”, (b) bendinde “diğer çocuklara karşı sadece cebir, tehdit, hile veya iradeyi etkileyen başka bir nedene dayalı olarak gerçekleştirilen cinsel davranışlar” şeklinde tanımlanmıştır.

TCK 226. maddesi ile müstehcenlik suçuna yönelik “bir çocuğa müstehcen görüntü, yazı veya sözleri içeren ürünleri veren ya da bunların içeriğini gösteren, okuyan, okutan veya dinleten kişi altı aydan iki yıla kadar hapis ve adlî para cezası ile cezalandırılır”; 227. madde ile ise çocuk fuhuşu suçuna yönelik önleyici ve caydırıcı boyutta “çocuğu fuhşa teşvik eden, bunun yolunu kolaylaştıran, bu maksatla tedarik eden veya barındıran ya da çocuğun fuhşuna aracılık eden kişi, dört yıldan on yıla kadar hapis ve beş bin güne kadar adlî para cezası ile cezalandırılır” hükmü getirilmiştir. TCK 229. Maddesi 1. fıkrası ile çocukların dilencilikte araç olarak kullanılması bir suç olarak düzenlenmiş, çocuk istismarı ihmal formu ise TCK 233. maddede “aile hukukundan kaynaklanan yükümlülüğün ihlali” başlığı altında “aile hukukundan doğan bakım, eğitim veya destek olma yükümlülüğünü yerine getirmeyen kişi, şikayet üzerine, bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır” şeklinde tanımlanmıştır. Bu maddenin 3. fıkrasında ayrıca “velayet hakları kaldırılmış olsa da itiyadi sarhoşluk, uyuşturucu veya uyarıcı maddelerin kullanılması ya da onur kırıcı tavır ve hareketlerin sonucu maddi ve manevi özen noksanlığı nedeniyle çocuklarının ahlak, güvenlik ve sağlığını ağır şekilde tehlikeye sokan ana veya baba, üç aydan bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır” hükmü getirilmiştir.

TCK’da çocuk istismarı ile ilgili bir diğer önemli düzenleme ise bildirim yükümlülüğüne yönelik olup ilgili maddeler alıntılanacak olursa;

Madde 278 (Suçu bildirmeme)

İşlenmekte olan bir suçu yetkili makamlara bildirmeyen kişi, bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

İşlenmiş olmakla birlikte, sebebiyet verdiği neticelerin sınırlandırılması halen mümkün bulunan bir suçu yetkili makamlara bildirmeyen kişi, yukarıdaki fıkra hükmüne göre cezalandırılır.

Mağdurun on beş yaşını bitirmemiş bir çocuk, bedensel veya ruhsal bakımdan engelli olan ya da hamileliği nedeniyle kendisini savunamayacak durumda bulunan kimse olması halinde, yukarıdaki fıkralara göre verilecek ceza, yarı oranında artırılır.

Madde 279 (Kamu görevlisinin suçu bildirmemesi)

Kamu adına soruşturma ve kovuşturmayı gerektiren bir suçun işlendiğini göreviyle bağlantılı olarak öğrenip de yetkili makamlara bildirimde bulunmayı ihmal eden veya bu hususta gecikme gösteren kamu görevlisi, altı aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

Madde 280 (Sağlık mesleği mensuplarının suçu bildirmemesi)

Görevini yaptığı sırada bir suçun işlendiği yönünde bir belirti ile karşılaşmasına rağmen, durumu yetkili makamlara bildirmeyen veya bu hususta gecikme gösteren sağlık mesleği mensubu, bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

Çocuk Koruma Kanunu da 3. Maddesi ile; bedensel, zihinsel, ahlaki, sosyal ve duygusal gelişimi ile kişisel güvenliği tehlikede olan, ihmal veya istismar edilen çocukları “korunma ihtiyacı olan çocuk” olarak kabul etmekte; 6. maddesi ile de adli ve idari mercilere, kolluk görevlilerine, sağlık ve eğitim kuruluşlarına ve sivil toplum kuruluşlarına, korunma ihtiyacı olan çocuğu Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüklerine bildirim yükümlülüğü getirmektedir.

Sosyal Hizmetler Kanunu, 3. maddesinde de benzer bir düzenleme ile “beden, ruh ve ahlak gelişimleri veya şahsi güvenlikleri tehlikede olup; ana veya babasız, ana veya babası veya her ikisi de belli olmayan, ana ve babası veya her ikisi tarafından terk edilen, ana veya babası tarafından ihmal edilip; fuhuş, dilencilik, alkollü içki veya uyuşturucu madde kullanma gibi her türlü sosyal tehlikelere ve kötü alışkanlıklara karşı savunmasız bırakılan ve başıboşluğa sürüklenen çocuk” korunmaya muhtaç olarak tanımlamakta; 21. madde ile de mülki amirler, sağlık kuruluşları, köy muhtarları, genel kolluk kuvveti ve belediye zabıta memurları, korunmaya, bakıma ve yardıma muhtaç çocukları bildirmekle yükümlü kılınmaktadır.

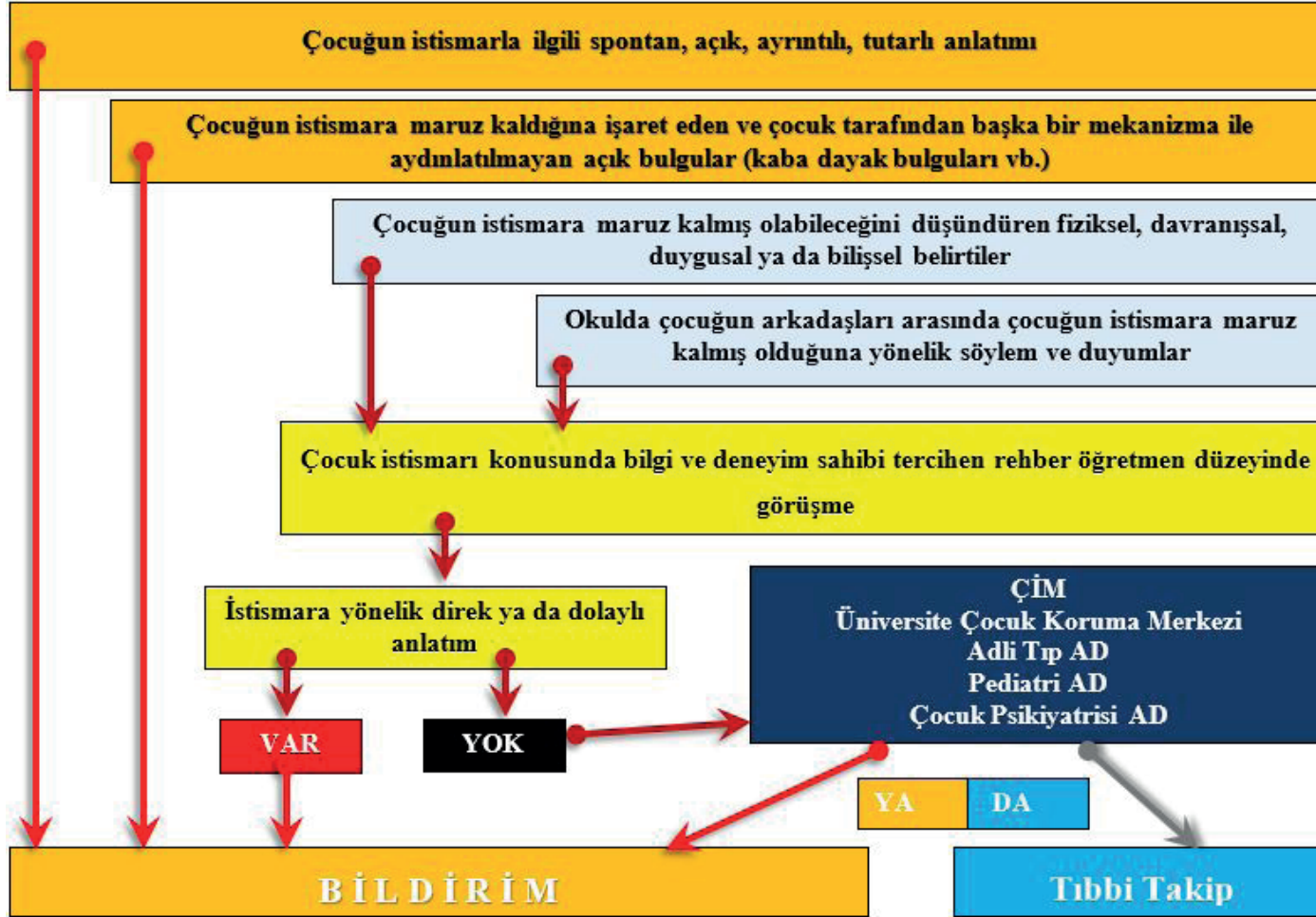
Medeni Kanun, evliliğin genel hükümleri ile ilgili üçüncü bölümünün 185. maddesinde, çocukların bakımı, eğitim ve gözetiminin anne ve babanın ortak sorumluluğu olduğu belirtilmekte, 340. Maddesi ile de anne babayı çocuğun bedensel, zihinsel, ruhsal, ahlâkî ve toplumsal gelişimini sağlamak ve çocuğu korumakla yükümlü kılmaktadır. 346 ve 347. maddeler ise çocuğun menfaatinin, bedensel ve zihinsel gelişiminin tehlikede bulunduğu veya çocuğun manen terk edilmesi durumlarında gerekli önlemlerin alınacağını belirtmektedir. 348. madde ile anne ve babanın deneyimsizliği, hastalığı, başka bir yerde bulunması veya benzeri sebeplerden biriyle velayet görevini gereği gibi yerine getirememesi, çocuğa yeterli ilgiyi göstermemesi veya ona karşı yükümlülüklerini ağır biçimde savsaklaması durumunda çocuğun velayet hakkının anne babadan alınabileceğini hükme bağlamaktadır.

BİLDİRİM YÜKÜMLÜĞÜ

Bildirim yükümlülüğüne yönelik mevzuata, yukarıda “hukuki alt yapı” başlığı altında yer verilmiş olup bir öğretmenin bir suç arama, suç ortaya çıkarma, suç soruşturma çabası içerisinde olması, gerek görev tanımı gerekse etik/yasal sorumlulukları ve sınırları itibarı ile mümkün bulunmamaktadır. Hayatın olağan akışı içerisinde ortaya çıkabilecek bütün travmatik eylemler ve yaralanmaların (merdivenden düşen ya da top oynarken yaralanan çocuk vb.) da bir bildirim yükümlülüğü doğurmayacağı açıktır. Nitekim ilgili yasal düzenlemelerden de anlaşılacağı üzere, Yasa Koyucunun her travmatik bulgunun/yaralanmanın adli olgu olarak bildirilmesi yönünde bir beklentisi bulunmamaktadır. Teorik olarak bir öğretmenin suçun tanımını, maddi ve manevi unsurlarını bilmesi ve yorumlaması mümkün bulunmadığından öğretmenlerin bir fiilin suç oluşturup oluşturmadığı konusunda bir değerlendirme yapması da beklenmemektedir. Dolayısı ile bildirim yükümlülüğü açısından öğretmenlerin temel çıkış noktası, çocuğun/öğrencinin anlatımları ya da öğretmenin gözlem ve değerlendirmeleri sonucunda ulaşacağı bulgu ve tespitlerdir. Bu değerlendirme sürecinde öğretmenin suç teşkil eden bir fiilin işlendiği yönünde bir kanaate ulaşması, TCK ve Çocuk Koruma Kanunu açısından bir bildirim yükümlülüğü doğurmaktadır. Olayın bildirilmesi yeterli olup nitelendirilmesi gerekmemektedir.

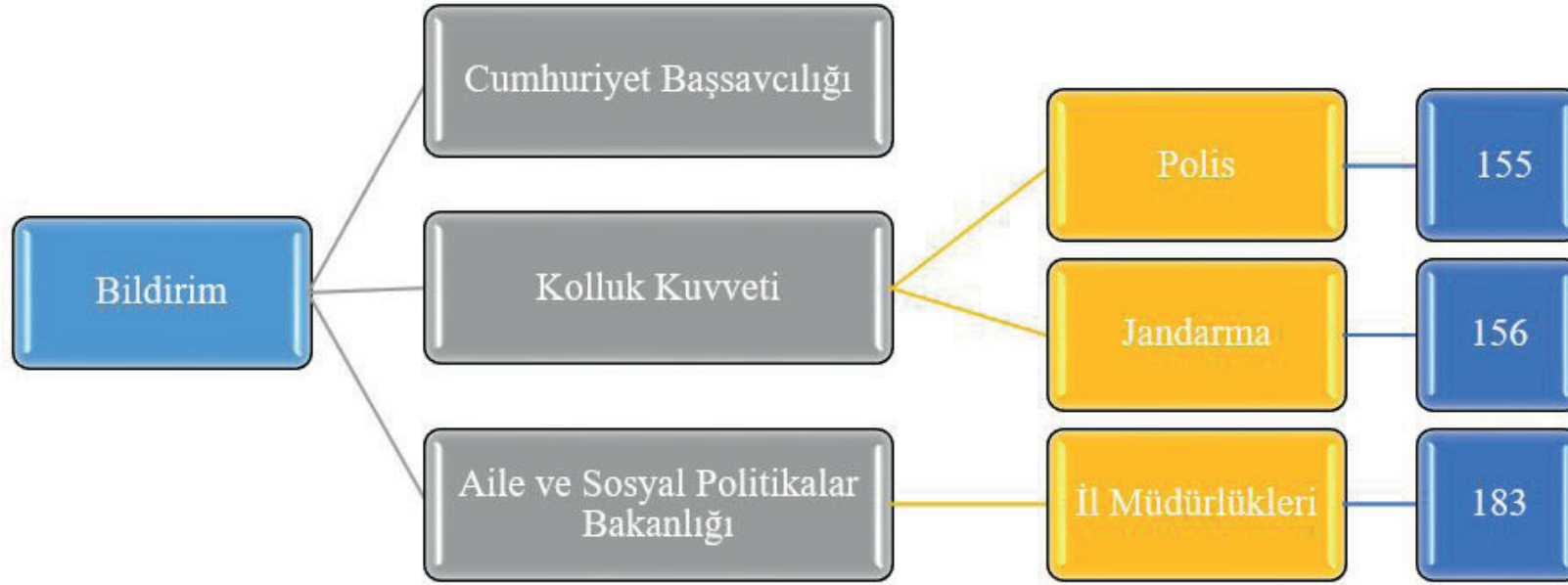
Bildirim; durumun tutanak altına alınması öncesinde ya da sonrasında direkt olarak Cumhuriyet Başsavcılığına ya da ilgili kolluk birimlerine yazılı olarak yapılabileceği gibi 155, 156 - Polis/Jandarma İmdat telefonları aracılığı ile de yapılabilir. Öncelikle telefon ile sözel, takiben yazılı bildirim yapılması, konunun olgu özelindeki hassasiyeti ve aciliyeti dikkate alınarak tercih edilebilir. Bu bildirim, şüphelinin yakalanması, suçun araştırılması ve bildirim konusunun bir suç teşkil etmesi halinde şüphelinin cezalandırılmasına yönelik adli soruşturma sürecini başlatırken, konunun Çocuk Koruma Kanunu ve Sosyal Hizmetler Kanunu kapsamında Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüklerine bildirilmesi ile de çocuğun korunmasına yönelik değerlendirme ve önlem süreci tetiklenebilir. Şüphesiz bu ihbarın da hız kazanmak amacı ile Alo 183 hattı aracılığı ile yapılması mümkündür. Bu sürecin şekil 2’de gösterilen iş akış şeması doğrultusunda yönetilmesi uygun bulunmaktadır.

Şekil 2: Bildirim Sürecine Yönelik Değerlendirme

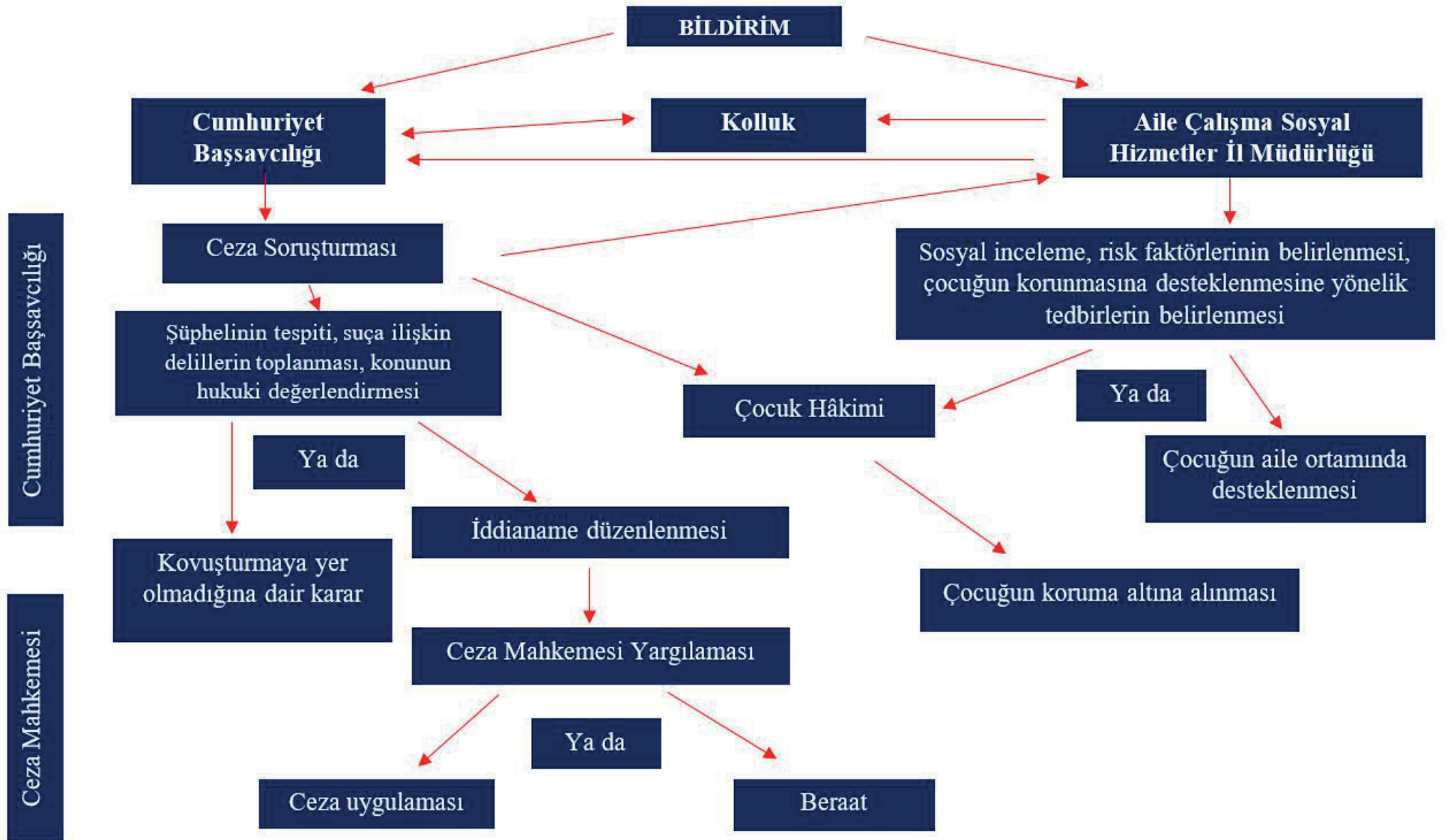

Bildirimin İl/İlçe Milli Eğitim Müdürlükleri üzerinden Valilik veya Kaymakamlığa yapılması halinde, bu ihbar veya şikâyetlerin de ilgili birimler tarafından Cumhuriyet Başsavcılığına iletilmesi bir zorunluluktur. Ancak, bu düzeyde yaşanacak aksaklıkların önüne geçilmesi amacı ile eş zamanlı olarak ihbar hatlarının kullanılması da önem arz etmektedir. Bu bildirim şeması aşağıda Şekil 2’de izlenmektedir. Bildirim sonrası sürecin ise şekil 3 ve 4’deki akış ile yönetilmesi beklenmektedir.

Şekil 3: Çocuk İstismarı Şüphesinde Bildirim Yolları

Şekil 4: Bildirim Sonrası Süreç Akışı

KURUMLARARASI İŞBİRLİĞİ

İdeal koşullarda, çocuk istismarı şüphesinin doğması ile olgunun bildirimi, bildirim ile tetiklenen adli ve sosyal süreçlerde istismar iddialarının adli tıbbi olarak araştırılması, delillendirilmesi ve raporlanması, şüphelinin tespiti ve hukuki sürecin başlatılması, çocukların hukuki haklarının korunması, çocukların sağlık sorunlarına yönelik tıbbi takip-tedavi sürecinin başlatılması (fiziksel hasarın tespiti ve tedavisi, cinsel yolla bulaşan hastalıklar açısından değerlendirme, profilaksi, tedavi uygulamaları, gebelik açısından değerlendirme, profilaksi uygulaması, risk ve tahliye opsiyonlarının değerlendirilmesi, çocukta ortaya çıkan ruhsal sorunların tespiti ve tedavisi vb.), eğitim döngüsünde çocuğun takibi ve desteklenmesi, aile ve yaşam koşullarına yönelik sosyal inceleme yapılması, gerek görülmesi halinde psikososyal destek verilmesi ve tedavilerinin sağlanması, vb. müdahale ve uygulamaların gerekli olduğu dikkate alındığında, çocuk istismarının tespiti ve önlenmesi açısından kurumlar arası işbirliği ve multidisipliner yaklaşımın sağlanabildiği çocuk koruma ve koordinasyon merkezlerine ihtiyaç olduğu açıktır. Ülkemizde yukarıda alıntılanan düzeyde oldukça kapsamlı bir hukuki alt yapı bulunmakla birlikte, uygulamada özellikle istismar sonrası süreçte çocukların ve ailelerin eğitim ve yaşam döngülerinde takibi ve desteklenmesi noktasında geliştirilmesi gereken hususlar bulunmaktadır. Bu kapsamda; aileler ve çocuklar yanında adalet-sağlık-eğitim-sosyal hizmet sistemleri ve bileşenleri ile alanda faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarını da kapsayacak şekilde sahaya ulaşan bilimsel araştırmalara ve çocuğun üstün yararını gözetten projelere hız verilmeli ve çocuk istismarının önlenmesine yönelik değiştirilmeden uygulanabilir bir ulusal stratejik plan geliştirilmelidir.

- Akyüz E. Medeni Kanun'a Göre Çocuğun Ana Babasına Karşı Korunması Aile ve Toplum. Aile Araştırma Kurumu Dergisi 1991;1-15.
- Aral N, Gürsoy F. Çocuk hakları çerçevesinde çocuk ihmali ve istismarı. Milli Eğitim Dergisi 2001;151: 36-39.
- Asil H, Özdemir Ç. Çocuk İstismarına Kapsamlı Bir Bakış: Durum Analizi ve Uygun Stratejilerin Modellenmesi. ProChild projesi, 2020, Kayseri
- Aydın B, Akbas, S, Turla A, Dunder C, Yuce M, Karabekiroğlu K. Child Sexual Abuse in Turkey: An Analysis of 1002 Cases. Journal of Forensic Sciences 2014; 60(1): 61-65.
- Campbell AM, Hibbard R. More than words: the emotional maltreatment of children. Pediatr Clin North Am 2014; 61: 959-70.
- Can M, Tırtıl L, Dokgöz H, Çocuk İstismarı Olgularında Hekim Sorumluluğu, Adli Tıp Özel Sayı. Klinik Gelişim 2009; 22: 89-93.
- Cılga İ. Türkiye'de Çocuk Hakları, Çalışmaları, Cumhuriyet ve Çocuk, Ulusal Çocuk Kültürü Kongre Kitabı. Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 1999.
- Crenshaw W.B, Crenshaw L.M. Lichtenberg J.W. When educators confront child abuse: An analysis of the decision to report. Child Abuse and Neglect, 1995;19(9):1095-1113.
- Crosson-Tower, C. How can we recognize child abuse and neglect? In When children are abused: An educator's guide to intervention. Boston, MA: Allyn and Bacon. 2002;8-34.
- Crosson-Tower, C. How do I communicate with the abused/neglected child and the family? In When children are abused: An educator's guide to intervention. Boston, MA: Allyn and Bacon. 2002;106-113.
- Crosson-Tower, C. The role of educators in preventing and responding to child abuse and neglect. U.S. Department of Health and Human Services, 2003.
- Dubowitz H, Pitts SC, Litrownik AJ, Cox CE, Runyan D, Black MM. Defining Child Neglect Based on Child Protective Services Data. Child Abuse Negl 2005; 29: 493-511.
- Dubowitz H. (2002). Preventing Child Neglect and Physical Abuse: a role for pediatricians. Pediatr Rev 2002; 23:191-196.
- Ginsburg H, Oppen S. Piaget's Theory of Intellectual Development: An Introduction Englewood Cliffs, N.J: Prentice Hall. 1969.
- Grayson J. Sexual abuse by educators and school staff. Virginia Child Protection Newsletter 2006;76:1-6.

Günçe G. Çocuğun Cinsel İstismarı, Çocukların Kötü Muameleden Korunması 1. Ulusal Kongre Kitabı. Gözde Repro Ofset, Ankara 1991.

<https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/22184.pdf>

Kaytez N, Seçil Y, Gül K. Çocuğa Yönelik İstismar ve Çözüm Önerileri. Eurasian JHS 2018;1(1):18-24.

Kepenekçi Y. Hukuksal Açıdan Çocuk İstismarı ve İhmali. Katkı Pediatri Dergisi 2001; 22: 262–76.

Kepenekçi Y.K, Nayır F. Çocukların ana-babaları tarafından istismar ve ihmeline ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşleri. International Journal of Social Science, 2012;5(7):437-435.)

Keskinkılıç H. Erciyes Üniversitesi Hastanelerine Başvuran Çocuk Cinsel İstismarı Olgularının Değerlendirmesi: Uzmanlık Tezi. Erciyes Üniversitesi, Kayseri 2014.

Kök AN, Çocuğun Cinsel İstismarında Adli Tıp Uygulamaları. Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 2006;10(3):3-13.

Krug EG et al, eds. World report on violence and health, 2002, WHO, Geneva.

Lloyd M. Domestic violence and education: examining the impact of domestic violence on young children, children, and young people and the potential role of schools. Front Psychol. 2018;9:2094

Oktay A, Yaşamın Sihirli Yılları, 2. Baskı. Şahinkaya Matbaası, İstanbul 2000.

Okulda Şiddet Literatür Taraması (2014), Çocuğa Yönelik şiddetin Önlenmesi Teknik Destek Projesi.

Oral R, Can D, Kaplan S, Polat S, Ates N, Cetin G et al. Child Abuse in Turkey: An Experience in Overcoming Denial and a Description of 50 Cases. Child Abuse Negl 2001; 25: 279–90.

Özdemir Ç. Çocuk İstismarı. İç: Sözüer E, İkizceli İ, editör. Travma El Kitabı. Adana Nobel Kitapevi (2011): 927-943.

Page R.M, Page T.S. Promoting health and emotional well-being in your classroom. USA: Jones and Bartlett Publishers, 2011.

Pinheiro PS. World report on violence against children. New York: United Nations Secretary-General's study on violence against children, 2006.

Polat O. Çocuk ve Şiddet, 1. Baskı. Der Yayınevi, İstanbul 2001.

Polat O. Tüm Boyutlarıyla Çocuk İstismarı, 1. Baskı. Seçkin Yayınları, Ankara 2007.

Preventing Child Maltreatment: A Guide to Taking Action and Generating Evidence. WHO, 2006.

Reece RM. Child Maltreatment. Mosby, New York 1997.

Report of the Consultation on Child Abuse Prevention, 1999, WHO, Geneva. <https://apps.who.int/iris/handle/10665/65900>

Runyan D, Corrine W, Ikeda R et al. Child Abuse and Neglect by Parents and Other Caregivers. In: Krug EG, Dahlberg LL (eds), Mercy JA World Report On Violence and Health. WHO, Geneva 2002.

Sanderson C. The seduction of children: Empowering parents and teachers to protect children from child sexual abuse. UK: Jessica Kingsley Publishers. 2004

Shakeshaft C, Cohan A. Sexual abuse of students by school personnel. Phi Delta Kappan, 1995;76(7):513-520.

Steir MD, Leventhal MJ, Berg AT. Are Children Born to Young Mothers at Increased Risk of Maltreatment?. Pediatrics 1993; 91: 642–8.

Şahin F, Beyazova U. “Çocuğun Şiddetten Korunma Hakkı” Milli Eğitim Dergisi, 2001. http://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/Milli_Egitim_Dergisi/151/sahin_beyazova.htm).

Turhan E, Sangün Ö, İnandı T. Birinci Basamakta Çocuk İstismarı ve Önlenmesi. Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi 2006; 15: 153–7.

Üstündağ A, Şenol FB, Mağden D. Ebeveynlerin çocuk istismarına yönelik bilgi düzeylerinin belirlenmesi ve bilinçlendirilmesi. Uluslararası Katılımlı III. Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Kongresi, 2015; 212-226.

Walsh K, Bridgstock R, Farrell A, Schwegtzter R. Critical Factors in Teachers Detecting and Reporting Child Abuse and Neglect Implications for Practice. Queensland University of Technology, Queensland, 2005

World Health Organization, Regional Office for the Eastern Mediterranean. Mental health promotion for schoolchildren: a manual for schoolteachers and school health workers. 1998

PROCHILD

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

